

[B] “STRIJDEN OM TAAL”. EEN BOEK VOOR WIE
DE BELGISCHE TAALKWESTIE WIL BEGRIJPEN

De schrijvers van *Strijden om taal* zijn zeer deskundig op dit terrein. Beiden hebben inmiddels ruim gepubliceerd over Belgische geschiedenis en de positie daarin van de Nederlandse taal en haar beoefenaren, de bewoners van Vlaanderen. Het boek geeft eerst een inleiding in de taalproblematiek gekoppeld aan zaken als natievorming en identiteit. In de volgende hoofdstukken komt de taalwetgeving in de Belgische staat aan de orde en in de twee afsluitende hoofdstukken komen de ontwikkeling van België van unitaire tot federale staat ter sprake, en de specifieke problemen die de Franse en Nederlandse taal in het gewest Brussel met zich meebrengen

Belangrijk is dat in dit relatief korte overzicht (240 pagina's) de ontwikkeling van de Nederlandse taal in België niet eenzijdig vanuit het Vlaamse standpunt wordt belicht, maar dat de ontwikkelingen in Wallonië en Brussel eveneens aandacht krijgen, en dat er zo oog is voor de wisselwerkingen. Een ander punt is de aandacht voor de taalsociologische verschijnselen. Dat is uiterst relevant omdat het in België gaat om twee talen (het Duits laat ik buiten beschouwing) die niet als gelijkwaardig werden (en soms nog worden) gezien. Het Frans was de taal met status en het Nederlands was 'een dialect'. De gedachte dat *un Belge complet* beide talen diende te beheersen zag de Franstalige gemeenschap in het algemeen als een *exagération ridicule*.

In het eerste hoofdstuk rekenen de auteurs af met de gedachte dat taal, volk en cultuur statische, onveranderlijke begrippen zijn. Essentialistische ideeën als zou de taal de ziel van het volk zijn, zijn achterhaald en onjuist. Maar deze gedachte heeft wel ruim anderhalve eeuw het beeld van het nationalisme in hoge mate bepaald, en veelal in negatieve zin. Het fenomeen van natie en staatsvorming is in feite een continu proces, een voortdurend zoeken naar wat bindt en wat scheidt. Natuurlijk spelen in dit proces zaken uit het verleden mee. Dat gold ook voor de Belgische staat die na 1830 zocht zijn identiteit te versterken, en dat gold ook voor de Nederlandstalige inwoners in België, die hun Belg zijn en hun Vlaming zijn wensten te verenigen, maar daarin belemmeringen ondervonden. In die processen speelde de taal een centrale rol.

In de volgende hoofdstukken wordt het hele, vaak uiterst moeizame proces van de taalwetgeving beschreven. Dat hoeft hier niet in extenso aan de orde te komen. De auteurs laten zien hoe dit proces vaak gehinderd werd door partijpolitieke belangen. In de katholieke partij hadden de conservatieven tot na 1918 de macht in handen en zij vormden coalities met de liberalen om het algemeen stemrecht tegen te houden en de socialisten van de macht te houden. Bij de socialisten in Vlaanderen was wel degelijk aandacht voor de Nederlandse taal, (zie recent onderzoek van Van Ginderachter), maar de overheersing van de Walen in de partij verhinderde actie.

Wetgeving op onderwijsgebied en bestuurszaken zijn de kernwetten geweest die de emancipatie van het Vlaamse volk mogelijk hebben gemaakt en hun een rechtmatige plaats in België hebben bezorgd. Met name de wetgeving rond 1930 zorgde daarvoor.

De misstappen – om die term te gebruiken – in de Vlaamse Beweging, zoals het activisme in 1914-1918 en de collaboratie van onder andere het VNV in de Tweede Wereldoorlog, zijn toch veeleer incidenten geweest in het proces van vernederlandsing. Ze hebben het proces vertraagd, maar niet gestopt. Dat kwam omdat de doelen van de Vlaamse Beweging niet anders waren dan wat de gematigde partijen nastreefden. Het ging, ook al noemde men het zeker in het interbellum niet zo, om federalisering van het unitaire België. Het ideaal van een volkomen tweetalige staat was niet haalbaar. De Franstaligen wensten geen tweetaligheid in hun territorium Wallonië en de door hen gewenste tweetaligheid in Vlaanderen en Brussel diende slecht om te voorkomen dat zij in die gebieden Nederlands zouden moeten spreken. In Vlaanderen voelden de Franstaligen zich eind negentiende eeuw al bedreigd en eisten zij in Wallingantische organisaties bescherming van hun taal.

De ontwikkelingen gingen in de richting van een verbinding tussen taal en regio, en dat leidde in 1962-1963 tot het vaststellen van de taalgrens tussen beide gemeenschappen. Dat loste veel op, maar zeker niet het probleem Brussel. De laatste hoofdstukken handelen daarover. Brussel, in 1963 bestaande uit negentien gemeenten met daaromheen als een Nederlandstalige schild het kiesdistrict Halle-Vilvoorde. In die negentien

gemeenten gold tweetaligheid en waren er bijzondere regels om de plaats van het Nederlands te verzekeren in onderwijs en cultuur en sociaal-maatschappelijk leven. Het Nederlands had er in de loop van de negentiende eeuw veel aan invloed verloren en de taal stond door de immigratie van Franstaligen voortdurend onder druk. Deze groepen vestigden zich ook in formeel Nederlandstalige randgemeenten en eisten daar taalrechten. Zelfs de Raad van Europa werd erbij gehaald om die rechten (uitgaande van het personaliteitsprincipe en niet van het territorialiteitsprincipe) te verkrijgen. Deze strijd is nog steeds gaande.

Tegelijk stellen beide auteurs vast dat in Brussel de positie van het Nederlands verbeterd is met name door het goede onderwijs en door het voortdurend promoten van de Nederlandstalige cultuur. Daar komt bij dat Brussel ook de hoofdstad is van het Vlaamse Gewest. Een heel ander punt is dat de dominantie van het Frans aangetast wordt doordat Brussel het bestuurscentrum van de EU is geworden. Daardoor is de rol van het Engels zeer versterkt. Maar de positie van het Nederlands blijft een punt van zorg. De vorming van een speciaal gewest Brussel heeft dit niet veranderd en het gewest Vlaanderen zal veel moeite moeten blijven doen om er het Nederlands te handhaven. De onzekere politieke situatie, verdere federalisering van België of mogelijk een opheffing van de Belgische staat maken het probleem zeker niet eenvoudiger.

Twee opmerkingen tot slot: *Strijden om taal* is een helder en goed geschreven boek, maar helaas ontbreekt een register en zijn de kaartjes bijna onleesbaar. Het boek dient echter vooral in Nederland gelezen te worden. Daar wordt, de recente commentaren over de regeringsformatie zijn er het voorbeeld van, veelal nog vol onbegrip en onkunde gereageerd als de Vlaamse taalverlangens ter sprake komen. Dit boek kan die onkunde wegnemen en verdient daarom alle aandacht.

PIETER VAN HEES

ELS WITTE EN HARRY VAN VELTHOVEN, *Strijden om taal*.

De Belgische taalkwestie in historisch perspectief, Pelckmans, Kapellen, 2010, 240 p.